ISSN 1300-5367
2598743600012

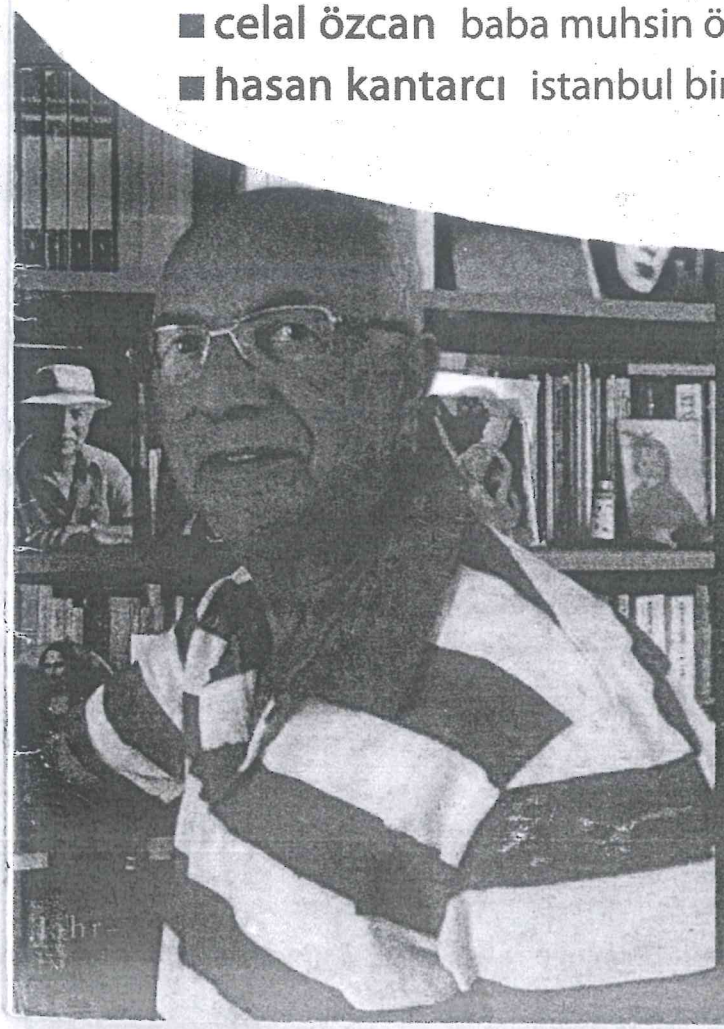
Kuşgu

kültür sanat dergisi

Kuruluş: 1961
Mayıs-Haziran 2012
SAYI: 277
8 TL

Kuşgu 51. yılında

- **çiğdem sezer** ömür sokak
- **efnan dervişoğlu** leylâ erbil'in "tuhaf bir kadın"ı nermin
- **attila aşut** "yetmez ama evet" hüznü
- **özkan mert** mandalina bahçeleri, sözcükler ve halley kuyruklu yıldızı
- **edit tasnádi** macar edebiyatındaki "türk şiirleri"
- **nusret kemal otyam** köy enstitüleri ve mahmut makal olayı
- **dr. mustafa duman** trabzon'da basılan birkaç kitap
- **hüseyin atabaş** edebiyat, yeraltı edebiyatı
- **celal özcan** baba muhsin ölmüştü
- **hasan kantarcı** istanbul bir gün

atardamar

yaşamını şiirle yoğuran şair
ayhan can'la 43 yıl

ahmet özer

Bu Sayıda

Ömer Akşahan - Hayatın Akordu.....1
Remzi İnanç - Kitapçılar (da) Kitap Okur mu?.....2
Güngör Gençay - Kuşbakışı (Şiir).....5
Çiğdem Sezer - Ömür Sokak (Şiir).....5
Efnan Dervişoğlu - Leylâ Erbil'in *Tuhaf Bir Kadın*'ı Nermin.....6
Hasan Akarsu - *Bir Şehrin Boynundayız*.....9
Attila Aşut - "Yetmez Ama Evet" Hüznü.....10
Özkan Mert - Mandalina Bahçeleri, Sözcükler ve Halley Kuyruklu Yıldızı (Şiir).....15
Edit Tasnádi - Macar Edebiyatındaki "Türk" Şiirleri.....16
Nusret Kemal Ötyam - Köy Enstitüleri ve Mahmut Makal Olayı.....20
Ömer Faruk Hatipoğlu - Aşk (Şiir).....22
Mehmet Aydın - Savaşımcı Bir Şair - Yazar Attila Aşut.....23
Endre Ady - Fransızcadan Çeviren: Yaşar Atan.....24
Ahmet Özer - Atardamar /.....25
Yaşamını Şiirle Yoğuran Şair Ayhan Can'la 43 Yıl
(Sıtkı Salih Gör: Yorgun Atlar Körfezi)
(Ayhan Can: Oğuz Tümbaş'la Söyleşi)
Mustafa Reşat Sümerkan - Fotoğraf.....43
Dr. Mustafa Duman - Trabzon'da Basılan Birkaç Kitap.....44
Ali Mustafa - Ekrem Bora ve "Firari Âşıklar" Filminin Çağrışımları.....47
Mevlüt Kaplan - Onurlu Bir Yaşamın Örnek Savaşçısı Anıt Adam Server Tanilli.....48
Yılmaz Yeşildağ - Kan ve Kum (Şiir).....51
Hüseyin Atabaş - Edebiyat, Yeraltı Edebiyatı.....52
Ramazan Teknikel - Sesler-1 (Şiir).....54
Mehmet Akif Ertaş - Kemençeyi "Etnik Müzik"le Halleştiren İcracı Yaşar Turna.....55
Gündoğdu Sanımer - Basınla Tanışmam.....56
Celal Özcan - Baba Muhsin Ölmüştü (Öykü).....58
Asım Öztürk - Erken Akşam (Şiir).....60
Zeynep Aliye - Ekranı Karartmak (Öykü).....61
Duran Aydın - Gülderen Canyurt'un *Suya Düşen Sözcük*'leri.....64
Bedriye Korkankorkmaz - Yazmak Sınırları Aşmaktır.....66
Hasan Kantarcı - İstanbul Bir Gün.....68
Gülçin Sahilli - Her Sayı Kıyı'da Bir Şair.....70
Hüseyin Köse - Kıyı / Ruhi Türkyılmaz Şiir Ödülü 2012.....72

Kıyı'dan

- **Kıyı, Ankara'da, "Her Yönüyle Trabzon Etkinlikleri"nde**

* Ankara'da 6. kez düzenlenen "Her Yönüyle Trabzon Etkinlikleri"nde Kıyı'ya ilgi yoğundu. Dört gün süren etkinlikte okurlar yazarlarımızla buluştu. Kıyı standında yer alan yeni yayınlarımızla erken çıkan 276. sayımız etkinliğe katılanlara tanıtıldı. Kıyı ailesinden Ahmet Özer, Attila Aşut, Ruhi Türkyılmaz yeni kitaplarını imzaladılar.

* "Her Yönüyle Trabzon Etkinlikleri"nde, dergimizde adını sıkça andığımız bir değerimiz çok yönlü tanıtıldı. 25 Şubat 2012 Cumartesi günü şair Ahmet Özer, yıllardır üzerinde çalıştığı, Trabzon basının saygın değerlerinden gazeteci-şair Ömer Turan Eyuboğlu'nun yaşamı, sanatı ve yapıtlarını ele alan biyografi yapıtı ekseninde bir gösterim sunarken konuyla ilgili değerlendirmelerde de bulundu.

* "Kıyı-Ruhi Türkyılmaz Şiir Ödülü"yle ilgili törenin ikincisi bu yıl Ankara'da, 25 Şubat 2012 Cumartesi günü, Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleştirildi. İlki geçen yıl Trabzon'da verilen ödülle ilgili törene, adına ödül konulan şair Ruhi Türkyılmaz Almanya'dan gelerek katıldı. Bu yıl "Kıyı-Ruhi Türkyılmaz Şiir Ödülü"nü kazanan şair Hüseyin Köse'ye ödülü Şair Ahmet Özer'in sunduğu törende verildi. Törende Türkyılmaz ve Köse birer konuşma yapıp şiirlerini okudular.

- **Aramızdan Ayrılan Değerlerimize Saygı...**

* Kıyı'nın kurucu ailesinden şair Gündoğdu Sanımer, 22 Haziran 2003'te aramızdan ayrılmıştı. Oğlu Fevzi Sanımer, babasından kalan ürünleri derleyip bir belgelikte topladı. Gündoğdu Sanımer, 1980'de yazmaya başladığı anılarını, çocukluk günlerinden 1960 yılına kadar getirivermişti; sonrasına sağlığı elvermedi, ömrü yetmedi. Dergimizin bu sayısında Sanımer'in "Trabzon Deseydim" adlı anılarının "Giriş"iyle "Hâkimiyet Gazetesinde" adlı bölümünü yayımlıyor, onu ölümünün 9. yılında saygı ve sevgiyle anıyoruz.

* Bir başka değerimiz İ. Gündağ Kayaoğlu, 8 Mayıs 2003'te aramızdan ayrılmıştı. Bakırcılık araştırmaları ve Trabzon tutkusuyla sayısız yapıta imza atan Kayaoğlu'nu ölümünün 9. yılında saygıyla anıyoruz.

* 2005'in 22 Haziran'ında aramızdan ayrılan değerlerimizden şair Celalettin Algan'ı da saygıyla anıyoruz. Algan'ın ardında kalan şiirlerin tümünün okurla buluşmasını diliyoruz.

* Trabzon Sanatevi'nde 1-10 Haziran tarihleri arasında düzenlenecek etkinliklerin bir bölümüne dergimiz Kıyı'yı temsilen katılacağız. Etkinliğin 9 Haziran günü şair Ahmet Özer, gazeteci-şair Ömer Turan Eyuboğlu'nun basın ve sanat yaşamını ele alan yeni kitabını tanıtacak, Eyuboğlu ile ilgili bir sunum gerçekleştirecek.

* Trabzon'un yetiştirdiği değerli gazeteci Ömer Güner, 10 Haziran 2009'da aramızdan ayrılmıştı. Trabzon Gazeteciler Cemiyeti, ölüm yıldönümünde anısına bir toplantı düzenleyecek. Trabzon Sanatevi'nde gerçekleştirilecek toplantıya dergimiz yazarları Ahmet Özer, Attila Aşut ile Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu katılacak; Ömer Güner'le ilgili anılarını anlatacak.

* Temmuz-Ağustos 2012, 278. sayımızda buluşmak dileğiyle iyi okumalar...

Kıyı
KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

Kurucusu: Ahmet Selim Teymur

Yıl: 51 / **Sayı:** 277 / Mayıs-Haziran 2012

İki ayda bir yayımlanır / Yerel süreli yayın

ISSN 1300-5367

Kıyı ile bütünleşen değerlerimiz:
Gündoğdu Sanımer - Rasim Şimşek - M. Naci Özkan

Sahibi ve Sorumlu Müdür: Fethi Yılmaz
Sanat Yönetmeni: Ahmet Özer
Yayın Yönetmeni: Ali Mustafa
Görsel Danışman: Mustafa Reşat Sümerkan
Abone: Hasan Kantarcı
Dilsel Düzenleme: Ümit Tarı
Tasarım: Leyla Çelik

Yönetim Yeri / Baskı-Cilt:
Sonhaber Matbaacılık Uzunsokak No: 78/A- Trabzon

Yazışma Adresi: P.K. 183 -Trabzon
Telefon: (0462) 321 14 13
Belgegeçer: (0462) 326 38 14
e-posta: kiyidergisi@gmail.com

Abone Koşulları: Yıllık (6 sayı) 50 TL
Kurumlar, Kamu Kuruluşu ve Tüzelkişiler: 120 TL

Banka Hesap No:
T. İş Bankası Trabzon Şb. 7500-1986344

IBAN TR46 0006 4000 0017 5001 9863 44

Posta Çeki: Fethi Yılmaz 5262051

Temsilcilikler:
Ankara: Mehmet Hançer- Tel: (0533) 447 36 83
İstanbul: Aysel Durgun -Tel: (0216) 496 22 50
İzmir: Raif Özben - Tel: (0232) 420 44 88
Almanya: Ruhi Türkyılmaz - Tel: (0049) 214 691 87

Leylâ Erbil'in "Tuhaf Bir Kadın"ı Nermin

Efnan Dervişoğlu

Geçtiğimiz yıl 80. yaşını kutladığımız Leylâ Erbil, "Kalan" adlı son romanıyla (2011), "altı da üstü de sevmekle, yazmakla tükenmez bir tutku" (1) dediği İstanbul'un, kahramanı Lahzen'deki etkisine yoğunlaşır. Yakın tarihimizin çalkantılı dönemlerinin şiirsel bir anlatımla eleştirisidir de bu. Devrimci bir aydındır Lahzen, üstelik kadındır; ancak bu yazının Lahzen üstüne olmadığını hemen burada belirtmem gerek. Lahzen'le tanışma olanağı bulan okur, Erbil'in kadınlarından birini; "Tuhaf Bir Kadın"ın Nermin'ini de hatırlayabilir. Onun üstüne birkaç şey söylersek, 40. yaşını geride bırakan romana, gecikmiş bir armağan da sunabiliriz.

Nermin'i, 1950-1951 yıllarında tuttuğu günlüklerle tanırız önce. Okuyan, okuduklarına hayranlık duyan, tam olarak çözemediği metinleri kavramaya çalışan bir "kız"dır; "Tuhaf Bir Kadın"ın dört bölümünden ilkini oluşturan bu parçalarda, annesinin saplantılı namus anlayışına karşı özgürlükçü tepkiler geliştirdiğini görürüz. Ahmet Hamdi Tanpınar'dan, Sabri Esat Siyavuşgil'den dersler alan kızının okuduğu fakülteye "umumhane" diyen, "Suç ve Ceza"yı sobaya atan (2) annenin otoriter varlığı, Nermin'in mutsuzluğunun başlıca kaynağıdır, denilebilir. (3)

"Bugün son gün. Degustasyon'da buluştuk Halit'le. Nasıl oldu bilmiyorum, birden her şeyimle açılıverdim ona. Başım dönerek anlatıyor anlatıyor anlatıyordum. Meral'le dertleşircesine en saklı şeylerimi; annemin diktatörlüğünü, geçimsizliklerimizi, bir çeşit tutsak oluşumu, din baskılarını, acılarımı, özgürlüğümü elde edemezsem kendimi öldürmeyi düşündüğümü bile söyledim ona. Belki de kaçacağımı evden, hiç kimsenin beni anlamadığını, tek arkadaşım Meral'i, şiire sığınarak ayakta durabildiğimi. Öyle bir şey oldu ki anlattıkça anlattıkça, o vakte dek hiç olmadığım kadar bahtsız sandım kendimi, başladım ağlamaya." (4)

Ünsal Akpak, "Tuhaf Bir Kadın"ın yayınlanışının ardından yazdığı bir yazıda; Erbil'in çizdiği Nermin karakteriyle ilgili şunları söyler:

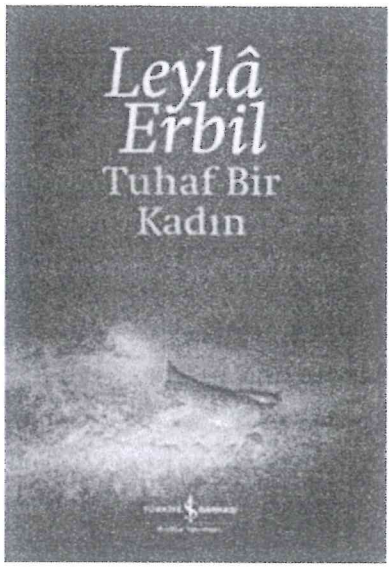
"Aile ve çevre baskısından bunalmış, 'Kimler yeraltında yaşamağa iten bizleri / gök masmaviyken kardeşlerim, sapsarı benizlerimiz' gibi yazdığı dizelerle şiire sığınarak ayakta durabilen, *Gorgi*, *Dostoyevski*, *Tolstoy*, *Nazım Hikmet*, *Dövil* gibi yazarları okuyup, siyasal bir bilinçlenmeye doğru gelişen; çevresinin cinsel isteklerine karşı direnip, erkekleri çeşitli sözlerle paylayan; bağlı olduğu çevre içinde bunalımı her gün biraz daha çoğalıp, sonunda istek dışı zorunlu bir evlilik yapan bir kız. Yani Nermin." (5)

Annesinin başat ve baskıcı karakterinin egemen olduğu yakın çevresi bir yanda, onu yok sayan; hatta aşağılayan sözde aydınlar topluluğu diğer yanda. "Dinsel, geleneksel baskılarla içi boş entelektüel çevre arasındaki boşlukta kendi varoluşunu arayan genç kızın açmazı"nın anlatıldığını belirten Cem Mumcu, romanda; bu iki tarafı da eleştiren yazarın objektifliğine vurgu yapar. (6)

Nilay Özer "Leylâ Erbil'in Romanlarında Siyasal Söylemin İşlevi" başlıklı yazısında her iki ortamda da kendi gerçekliğini yaşayamayan Nermin'in bocalayışına değinerek şöyle der:

Tuhaf Bir Kadın'ın başkişisi Nermin'in hayatı, din ve ahlak baskısını yaşadığı eviyle, sözde devrimci aydınların yer aldığı Lambo adlı meyhanedeki cinsel baskı ara-

sında ikiye bölünmüştür. Evdeki durum, Atatürkçü babayla aşırı gelenekçi anne arasında çatışmalı olduğu gibi, Lambo'daki durum da, Türkiye'nin geleceğine fikirleriyle, sanatlarıyla yön verecek olan aydınların Nermin'i salt cinsel bir nesne olarak algılamasıyla benzer bir hal alır." (7)

Dilek Doltaş, 1970-1990 yılları arasında Türk kadın yazarlarının; kadının cinselliği ve kimliği konusuna nasıl yaklaştıklarını irdeleyen "Kadın-Erkek Eşitliği ve Aşk Kuramları" başlıklı yazısında, "Tuhaf Bir Kadın"a ilişkin şöyle bir değerlendirmede bulunur: "Leylâ Erbil'in *Tuhaf Bir Kadın* adlı romanı İstanbul'da yaşayan aydın bir genç kadının Atatürk devrimleri çerçevesinde, erkeklerle iş, eğitim, sosyal ve politik alanlarda eşit olma çabalarını dile getirir. Ayrıca bu dallarda eşit haklara ve özgürlüklere sahip olmayı amaçlayan kadının bunu ancak erkekle benzerliğini ön plana çıkararak, dolayısıyla cinselliğini reddederek gerçekleştirebileceğine inanır. Romanın kadın kahramanına göre eşitlik ancak kadın ile erkeğin 'insan olma' kavramında birleşmesiyle mümkün olabilir." (8)

Doltaş'ın vurguladığı gibi, Nermin, "erkeklerle eşit haklara ve özgürlüklere sahip" olmak ister; ancak Hülya Dündar'ın deyişiyle, onun "eşitlik için erkeklere benzerliğini ön plana çıkarması söz konusu olmadığı gibi, cinselliğini ve kadın kimliğini reddettiği de söylenemez." (9) Tülin Tınaz Tankut, "Neden Tuhaf Bir Kadın" başlıklı yazısında bu konuya değinerek Nermin'in amacının; "erkek kadın ya da kadınlığından ötürü erkeklerce arka çıkılan kadın olmak değil, toplumda aydın bir kadın olarak onaylanmak" (10) olduğunu söyler.

"(...) 'Onlar, bizi kabul etmek istemiyor. Onlar, aralarında görmek istemiyorlar Türk kadınını, bakma öyle her birinin Atatürk devrimcisiyim diye aslan kesildiğine, kendileriyle eşit olmamızı, bizim de salt sanat konuşmak için, sanatçı dostlar edinmek için oralara girip çıkmamızı yediremiyorlar erkekliklerine, (...)' " (11)

Uslanması gerekir Nermin'in, "akıllı fikirli insanlar" arasında sayılmaz; Leylâ Erbil de "tuhaf" diye niteler kahramanını. Bu tek sözcük, Erbil'in eleştirel tavrını ortaya koyar kanımca. Acemi ve çelişkili halleri, iç dünyasının karmaşıklığı ile eleştirilen; yalnızca Nermin değildir üstelik. Toplumun namus anlayışı ve kadına bakışı, gençlerin yetişme koşulları, cinsel baskı, entelektüel çevrenin yozlaşmışlığı kıyasıya eleştirilir romanda. Böyle bir toplumda, "tuhaf" olandır Nermin; uyumsuz, çelişkili, tedirgin; bakireliğinden "Anamın yere göğe sığdıramadığı o zar parçası" (12) diye söz eden.

"(...) Ölsem ne olacak. 19 yaşında bir genç kız intihar etti, diyecekler. Geçip gidecek. Hayır, ölümden korkuyorum. Çok korkuyorum. Yaşamak istiyorum ben. Yaşamak ve öcümü almak. Öcümü almak, kimden ama. Anamdan mı? Bilmiyorum. Suçlu o mu? Hayır. Ben miyim? Hayır. Değilim, değilim, değilim. Evet ama ne olacak?.. Bilmiyorum..." (13)

En çok bu "bilemeyiş", yön verir Nermin'e; iki kez intihar girişiminde bulunmuş, ama beceremediştir ölmeyi; düşüncelerini de insanlığını da çok sevdiği, çevresindeki herkesten üstün tuttuğu Halit'le kaçma planı başarısızlıkla sonuçlanır. En yakın arkadaşı Meral'in ağabeyi Bedri ile evlenme kararı da - Bedri'nin, kardeşi Meral'le bir defa da olsa ensest bir ilişkiye girdiğini bilmesine rağmen- koridorlarında dolaşıp durduğu labirentte "bir şey yapmış olmak için"dir; "öteki koluna da ben girdim nişanlımın, karanlıkta kutsal evlilik kurumumuza doğru ilerledik" (14) diye yazar günlüğüne.

Romanın son bölümünde İşçi Partisi'nin on yıllık üyesi bir Nermin çıkar karşımıza; imtiyazsız, sınıfsız bir toplumun var olabileceğine, "halkının üzerine çökmüş, bu katmanlaşmış tabakaları, bu taşlaşmış kabukları delmenin bir yolunun bulunacağına" (15) inanan bir partili. Parti disiplini nedir bilen, "bir melek kadar temiz, bir akıl hastası kadar saf olduğu için kandırılmış" (16) halkıyla iç içe yaşamak isteyen bir kadın. Kocası Bedri'yi de Osmanbey'den Taşlıtarla'ya taşınmaya ikna eder, pek çok eşyayı elden çıkarır. Kuyruklu "R. Erblich und Söhne" piyanosunun, kapısından sığmadığı bir gecekonduda yaşamaya başlarlar; İmpala arabalarını da evden beş dakika yürüme mesafeli bir yere park edebilirler ancak. Bayan Nermin modern mutfak gereçlerini bu yeni evine sokabilmiştir; ama kuyruklu piyano, sahiplerinin ayrıksı duruşunu simgeler gibi bahçede durmaktadır; Nermin'in Chopin'den bir vals çalarak başladığı piyano dersi verme hevesi de çok geçmeden sönüvermiştir.

"(...) Anası, zaten küçüklüğünden beri ele avuca sığmayan bu deli kızına yaşlı gözlerle baktı: 'Allah buna akıl fikirler ihsan etsin ne diyeceğim, şimdi ben konu komşuya ne söyleyeceğim, Allahım, sen bana ölmeden önce, bu kırkına merdiven dayamış kızın uslandığını göster yarabbim, gözüm açık gidecek, Yarabbim sen bilirsin' dedi içinden. Kızına da, 'Bir ayağım çukurda gene bırakıp gidiyorsun, bari bir zaman görünme de ahbaplarıma Paris'e gitti diyeyim' dedi." (17)

Nermin'in, annesini böyle düşünmeye yönelten Taşlıtarla serüveni, tam bir düş kırıklığı ile sonuçlanır. İyi niyetlidir; olup biteni anlama, yoksul insanlarla kaynaşma çabası içindedir; ama aydınlatmak, bilinçlendir-

mek için yanlarında yaşaması gerektiğine inandığı halkla iletişim kuramaz. Boşuna bir çaba ve soyut bir sevgi ile kendi kendine debelenip durur. Leylâ Erbil'in eleştirel tavrının odağındaki "aydın kadın" kimliğinin sorgulanması da okura düşer.

"-Senin heveslerinden, kendini kahraman sanmalarından usandım, senin halk halk diye bir yığın budalaya rezil olmandan, halk diye onlarla eğlenmenden, alay etmenden bezdim. Bu budalalar yüzünden tenekede su ısıtıp yıkanmaktan, bu pislik içinde yaşamaktan, akan damdan, komşularından, partililerinden bıktım anlıyor musun! Hele hele her gece yastığının altından Lenin'in teraneleri fışkıran bir kadınla yatmaktan nefret getirdim artık anlıyor musun?.." (18)

Romanın dördüncü bölümünün hemen başında, kayaktan döndüğü otel odasında bulduğumuz Nermin; evliliklerinden nice sonra alışabildiği, isteyerek sevişebildiği kocası tarafından terk edilmiş, halkına duyduğu aşk için şükrederken bütün çabalarının sonuçsuz kaldığını görmüş bir kadındır; ancak okudukça bunun ayrımına varırız. Karı kocanın Taşlıtarla'daki yaşayışına, çevreyle olan ilişkilerine tanık olduğumuz bu bölümde Erbil, aydınla halk arasındaki kopukluğu alaycı bir tavırla gözler önüne sererken bilinç akışı tekniğinin olanaklarından yararlanır.

Yükseltmek istediği halkıyla birlikte yaşama çabasında tutunamamış, toplumcu düşünüşünün meyvelerini toplayamamış, yenilgiye uğramıştır Nermin. Aşk ve cinsellik üstüne onca düşündükten sonra cinselliğini, hayranı olduğu siyasi önderlerin düşleriyle yaşaması da trajik bir durumdur. Yaşadıklarına rağmen umutsuz değildir yine de, vazgeçmeyecektir. Leylâ Erbil şöyle der bir görüşmesinde: "Tuhaf bir kadın, 'içerilere daha içerilere' gitmeye karar vermiştir, yenildikten sonra bile." (19) Nermin'in Bedri'ye duyduğu özlemle kendini halkına adama isteği arasındaki bocalayışı, bir yüzleşmeyi de beraberinde getirir. "İnsanları seviyor musun acaba sen?" (20) diye sorar aynadaki görüntüsüne; bu soruyla biter roman. Günil Özlem Ayaydın Cebe bunu şöyle değerlendirir: "Nermin'in bu özeleştiri sürecinde toplumcu eyleme olan inancını hâlâ sürdürmekte olması, genç kadının ciddi bir iç çatışma yaşadığını göstermektedir. Dolayısıyla, Nermin'in tüm bu sorgulama sonucunda yeniden halka dönmeyi seçmesi, bütünsel bir bilinç dönüşümü yerine, hataları telafi etmeye yönelik bir girişim olarak yorumlanmalıdır." (21)

Nermin, adı üstünde "tuhaf" bir kadındır; toplumsal bir bilinçlenmeye yönelik somut ve işe yarar bir adım atamadığı gibi bireyselliğini de yaşayamaz; karikatürize edilmiş tuhaflıkları, okuru, gerçek bir aydın olduğu düşüncesinden büsbütün uzaklaştırır. Bu yönden bakıldığında, halka dönmeyi seçmekle birlikte hatalarını telafi edebileceği inancını vermemektedir.●

Leyla Erbil

Dipnotlar:

1. Ebru Moçoş, "Leylâ Erbil ile Söyleşi - 'Kalan' yazdırdı bana kendini", *Evrensel Kültür*, S. 240, Aralık 2011, s.7
2. Leylâ Erbil, *Tuhaf Bir Kadın*, Okuyanus Yayınları, İstanbul 2005, s. 42-43.
3. Ayfer Tunç, Leylâ Erbil'in "neredeyse tüm yazdıklarında anne olma halini, annelik kurumunu, hem kişisel hem sosyal bir ilişki olarak" karşısına aldığını belirterek şöyle der: "Leylâ Erbil'in anneleri birer düzen bekçileri. Otoriteyi temsil eden babalar bile 'her yol mubah' anlayışıyla koruduğu düzeni savunmakta ve hatta anlamakta geride kalıyorlar. Üstelik anneler bu düzen bekçiliğini sadece kendi 'yavrularını' korumak için yapmıyorlar, düzeni seviyorlar." (Ayfer Tunç, "Annelerin 'Dayanılmaz' Ağırlığı", *Kitap-lık*, S. 43, Eylül-Ekim 2000, s.132-124.)
4. Leylâ Erbil, *Tuhaf Bir Kadın*, Okuyanus Yayınları, İstanbul 2005, s. 21.
5. Ünsal Akpak, "Tuhaf Bir Kadın", *Yansıma*, S. 12, Aralık 1972, s. 542.
6. Cem Mumcu, "Yaratıcılık, Varoluş ve Leylâ Erbil", *Kitap-lık*, S. 43, Eylül-Ekim 2000, s. 116.
7. Haz. Süha Oğuzertem, Leylâ Erbil'de Etik ve Estetik, Kanat Kitap, İstanbul 2007, s. 186.
8. Dilek Doltaş, "Kadın-Erkek Eşitliği ve Aşk Kuramları", *Varlık*, S. 1045, Ekim 1994, s. 38.
9. Hülya Dündar, *Leylâ Erbil'in Romanlarında Cinsellik Sorunsalı* (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2004, s. 18.
10. Tülin Tınaz Tankut, "Neden Tuhaf Bir Kadın", *Birikim*, S. 14, Haziran 1990, s. 69.
11. Leylâ Erbil, *Tuhaf Bir Kadın*, Okuyanus Yayınları, İstanbul 2005, s. 86.
12. A. g. e., s. 39.
13. A. g. e., s. 88.
14. A. g. e., s. 95.
15. A. g. e., s. 214.
16. A. g. e., s. 214.
17. A. g. e., s. 215-216.
18. A. g. e., s. 239.
19. Ahmet Oktay, "Leyla Erbil ile Bir Konuşma", *Yazko Edebiyat*, S. 135, Mayıs 1983, s. 131.
20. Leylâ Erbil, *Tuhaf Bir Kadın*, Okuyanus Yayınları, İstanbul 2005, s. 263.
21. Haz. Süha Oğuzertem, Leylâ Erbil'de Etik ve Estetik, Kanat Kitap, İstanbul 2007, s. 104.